

se sasvim ubedljivim njegovo tumačenje ceremonije oprosta zločina. Pri kraju te ceremonije krvnik (zločinac) treba uvredeno da poljubi o desno rame »očevidno zato što se na desnom ramenu nalazi predak ili svetac zaštitnik. Tada on sme da se podigne. Diže ga, dakle, sa zemlje samo božanstvo!« (str. 344—5). I ovde je Čajkanović, bez dovoljnog utemeljenja, slobodno težio iracionalnom objašnjenju.

Ukupan utisak koji se stiče o kasnijem značenju te drevne religioznosti starih Srba izrazio je u predgovoru Đurić: »srpski narod (se) pokazao veoma konzervativan u religijskim shvatanjima, osobito u kultu predaka — jezgru svoje religije, i čak je crkveno pravoslavlje preradio u mitsko i mnogo-božansko« (str. X). Kao da je celokupni kasniji razvoj, posebno crkveno pravoslavlje, bilo samo bleđa i nemoćna opna nad trajnom snagom stare paganske srpske »nacionalne« religije.

Čajkanović nam se pojavljuje i ostavlja snažan utisak kao istoričar stare srpske religije. Međutim, uprkos tome što stalno dolazi do izražaja bogato eruditsko znanje autora iz srodnih nauka o davnini, nije prisutna jedna naučna teorija toga društva i njegovog razvoja, odnosno saznanja o religiji nisu uklopljena u takvu teoriju, na primer, nedostaje nam vezivanje te religije za matrijarhalne rodovske društvene odnose, čije je postojanje u Slovena toga perioda izvesno, i šire, nedostaje izvođenje religioznih pojava i mena iz društvenoekonomskih i istorijskih. To dovodi do perspektive iz koje se religija posmatra kao samostalna i dominantna pojava toga društva, nezavisna od drugih činilaca (na primer, na stranama 112—13 gde se namerno prenebregava mogućnost povezivanja religije i ekonomike u objašnjavanju jednog žrtvovanja). Sve to podseća sociologa na metodološki pristup. Maska Vebera u izučavanju religije i njenog značaja za društvo. Dalje, isključivo oslanjanje na komparativni pristup ponekad vodi našeg pisca u suviše slobodne rekonstrukcije i interpretacije.

Delo, dakle, ima karakter nesistematičanog skupa spisa autora izuzetno bogatog eruditskog poznavanja starine, komparativnog poznavanja filologije i, u izvesnoj meri, etnologije, i sa tog polazišta nastoji da se pruži prikaz sadržaja stare srpske religije. Pri tome se izvesnost jedne partikularne srpske religije ne čini sasvim izvesno dokazano, dovoljno fundirano, kao ponekad, čini nam se, ni samom Čajkanoviću, mada se on trudi da to dokaže. Takođe i sam sadržaj i oblik verskih običaja, kultova, bogova, apotropaja, fetiša, hilitjazama, senovitih bića, žrtvovanja, često ostaje u oblasti pretpostavki i analogija, koje se izvode iz mnogo kasnijih saznanja, komparativno-religioznom, filološkom i drugom rekonstrukcijom. No, više od toga, teško je moguće i dati, s obzirom na nedostatak izvornog materijala. Ali je moguće u tim pretpostavkama biti još o-bazniriviji. Najzad, izvestan nedostatak adekvatnog teorijskog okvira u koji bi se ti religiozni fenomeni locirali, odvodi autora da društvo u celini posmatra kroz religiju. To ostavlja zadatak prerade tih nalaza od strane današnjih poslenika u ovoj oblasti (istoriji, etnologiji, sociologiji religije) kojih ima malo, da u marksističkom duhu prerade tu građu.

Najzad, postavlja se i pitanje potrebe i celishodnosti objavljivanja danas ovog dela. Tu treba imati u vidu da su neka gore navedena Čajkanovićeve sistematska dela iz ove oblasti još uvek neobjavljena, dok je ovaj skup članaka i drugih spisa već postao naučnoj javnosti dostupan, istina poodavno i ne na jednom mestu.

NEDELJKO BABIĆ: »ZAVIČAJ« »Svjetlost«, Sarajevo, 1973.

Može se sa radošću konstatovati kako se u Bosni i Hercegovini posljednjih nekoliko godina javlja priličan broj talentovanih mladih pjesnika, čineći generaciju dosta zrelih početnika u pjesnikovanju. Ima, istina, i neprevrelih pjesničkih glasova, plagijatora nemoćnih da kažu i nešto bitno svoje, kao i tragikomičnih skribomana, ali s vremena na vrijeme javi se i takav mladi pjesnik koji već pokazuje zrelost. Jedan od mladih talentovanih pjesnika Bosne i Hercegovine je i Nedeljko Babić, autor zbirke pjesama *Zavičaj*.

Pjesnički prvenac Nedeljka Babića sastavljen je od tri ciklusa pjesama *Zavičaj za naivne*, *Reči koje venu* i *Opanjkana lepota*. U osnovi svog pjesničkog svijeta Babić tretira pitanja o smislu pjesničkog opštenja sa stvarnošću, pa o mogućnosti prevazilaženja destruktivne zbilje, kojom smo zadešeni pomoću poetske transpozicije stvaralačkom nadgradnjom bitisanja, kao i o ljepoti ljudske tragike.

Odnos prema činu pjesničke komunikacije sa životom, Babić u *Zapisu obolelog pevača* ironično karakteriše riječima: »detinjaste reči smišljani protiv sveta«, jer: »kad poplavi duša, svi smo neplivači«. Pjesnik pridaje primarnu važnost kategoriji životnog nad poetskim kad veli:

»nigde reči što bi nas dosegla
nigde reči sve supljina stvari.«

Zavičaj za Babića nije samo djetinjstvo i rodni prag, koje pominje u *Pustoj okućnici* i *Priči o čudnoj večeri*, socijalno intoniranim pjesmama, nego mnogo širi pojam; to je naše slavensko stanište, kao i ljubav prema ženi; zavičaj je, po pjesničkim koordinatama Nedeljka Babića, i poezija naime, život sam.

Ljubavne pjesme u ovoj zbirci predstavljaju poseban svijet Babićeve poezije, svijet fizičkog razaranja, konkretne opredmećenosti ljubavnih osjećanja, kao i traženja smisla življenja u ljubavnom snoviđenju. Među Babićevim ljubavnim pjesmama jedna se posebno ističe svojom koherencijom i zrelošću, a to je *Miranjia*, pjesma, čini se, antologijske vrijednosti. Boljima se doimaju i pjesme *Narcis*, *Grešna misa* i *Zapis o čovjeku*.

Dijalektičko sprezanje poetskih protivriječnosti, poput stihova »smrt iznikla iz života«, zgnusnut i figurativno obojen izraz »sve je palo samo srca letek«, te preplitanje rusizama i arhaizama-čelovek, dolžnik, žalno, sa kompleksnijim jezičkim usaglašenjima savremene poezije osnovne su komponente ove knjige pjesama.

Babićev *Zavičaj* govori o pjesniku od nerava, uprkos manjkavostima u ritmičkoj organizaciji pojedinih pjesama u prozi, mjestimičnom raskoraku misaono-emotivnih nagovještaja i realizovane artikulacije neizbrušenih stihova, kao i povremenim stilskim nedograđenim metaforičko-simboličkim sazvučjima.

Nedeljko Kravljauča

PETAR VUKOV: »PLAMEN, LAMENT« »Osvit«, Subotica, 1974.

Nakon duže pauze Petar Vukov nam se predstavlja novom zbirkom poetskih zapisa koji, u mnogome, nose oznake rekonstrukcije jedne ranije začete poetske semiologije, koja još uvek traga za svojom konačnom fakturom u kojoj bi se ostvarila spregnutost refleksije, emocije i lirskih poetskih vizija, koje često ne mogu da nađu zajedničku liniju sinhronizovanog i harmoničnog strujanja.

Pre svega linik, okrenut u velikoj meri tradicionalistički strukturiranom izrazu i emocionalnom viđenju poezije i sebe kao njenog tvorca autor ne pokazuje intenciju pretraživanja semantičkih dubina poetskog kavalbi došao od novih mogućnosti u okvi-

dr Sergej Flereu verbalno-motivskih struktura. Tragajući

po površini čisto lirskih poetskih elemenata, Vukov identifikuje jednu atmosferu, na momente, prezasićenu emocijom i refleksijom obojenom sentimentom. Imajući pred sobom sasvim određenu idejnu suštinu, Vukov je dosledno sprovođi u prostoru svoje poetike, ali je nepotrebno sputava sukcesivnim uskravanjem čulnog, osećajnog tona svoje unutrašnje, preterano animirane pesničke prirode. Dakle, nije ostvarena poetska interkomunikacija između ideje (refleksije) i čulnog doživljavanja te ideje; naime, oni se međusobno ne poimaju na način koji bi dao potpuni utisak misaone, emotivne i vizuelne poetske celovitosti. Govoreći srcem i često se gubeći u razuđenim lirskim razmišljanjima i deskriptivajama, autor narušava misaoni integritet pesničkog teksta koji bi, u kontekstu realnijih čulnih dimenzija, bez sumnje, poprimio puniju značajsku pulsaciju.

U formalnom sklopu ove zbirke ukazuje se dvostruka autorova namera: ispisivanje kratkih lirskih zapisa slobodnog stiha u kojima se konciznim izrazom pokušava da ostvari gustina u iskazu ideje, mada se, ponekad, takva liriska mimijatura svede na ogoljenu konstataciju potpuno prizemnog zvuka; drugo je građenje razrađenijeg pesničkog govora sa elementima narativnosti i unno-gome klasičnih odljaka, sa primenom nime — ali ovaj vezani stih ne deluje uvek neposredno i nenategnuto.

U krugu tematske i motivske opredeljenosti Petra Vukova može se diferencirati nekoliko bitnijih problema koji nisu strogo autonomni nego se međusobno prepliću i semantički nadopunjuju. To je, pre svega, mediativna rekonstrukcija vlastite prošlosti, nostalgčno-sentimentalno uranjanje u vizije detinjstva. Rezultat ovoga spoja je razočaranje u trenutku deziluzionističke spoznaje da u sebi nosi samo pramenove sećanja i snova, da je celovitost slike razbijena: (...) *Ruši se zdanje detinjstva, nema više kuće (Tek svetlost neka, bezbolna, zgarištem skakuće)*. Dalje, na *pepelu detinjstva* Vukov izgrađuje svoju ontološku problematiku koja je projektovana kroz fokus lirskih *snohvatice* s jedne strane, gde je smrt nadlavana kroz apsolutizaciju pesme, i nategnuto nihilističkih odrednica, s druge strane, gde je smrt atomski zgnusnuta dominantna života, dakle, ovako polanzivana ontološka problematika u osnovi nosi formalne oznake i dovodi u pitanje celovitost poetskog viđenja ideje o egzistencijalnom.

Bez obzira da li je u pitanju motivski fluid prošlosti, egzistencijalna dvojnost, doticanja klasičnih mitova, sužena lirski ispo-vest emotivnog zvučanja ili šire transplan-tiranje života u poetsku zbilju, bitno je istaći prisustvo stalne, više ili manje primetne, poetsko-motivske strukture koja, na izvestan način, vrši funkciju idejnog povezivanja pojedinih problema ove poetike i ukazuje se kao medicionska spona. Naime, u pitanju je autorova poetska interpretacija fenomena *reči* (tako je naslovljen i prvi ciklus zbirke), koji se javlja ili kao misaona okosnica pesničkog teksta ili uz neki drugi motiv, ali kao integralni deo pesme. Reči, po Vukovu, predstavljaju poistovećenje sa bićem, egzistencijom, one pružaju dah životnosti — ali, jednom izgovorene, u širem poetskom sondiranju, ostavljaju prostor na kome se posle *velike igre* (igre izgovorenih reči: nastanak pesme) projektuje smrt bića i smrt usamljenih reči. Ovakva interpretacija nalazi više puta svoj repetitio i u ostalih šest ciklusa, sledeći određene linije duhovnog izraza. To je pozitivna odrednica autorovog poetskog postupka koja upućuje na konstataciju da njegovo pesničko biće korača, ipak, određenim smerom u kome je pesma, za njega, postala vrhunska stvarnost, sa kojom se poistovećuje preko reči i tako samoidentifikuje vlastitu prirodu uzdižući je do celovite lirске koncepcije, što ukazuje, uz još neke signifikatore, da Vukov zna biti pesnik posebnog senzibiliteta kada je u stanju da savlada svoju prirodu i liši je samosvojnog zastranjivanja u predelima dalekim misaonom sledu određene idejne povezanosti.

Zorica Stojanović